

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

ЮВІЛЕЙНА ПАЛІТРА 2022 :
**до пам'ятних дат видатних українських
музичних діячів і композиторів**

*ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗА
МАТЕРІАЛАМИ VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*

21-22 грудня 2022 року

СУМИ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО

РОЗДІЛ І. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА СПАДЩИНА

XVIII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 7

Антонюк В. Г.

ДУХОВНА СПАДЩИНА МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА
АРКАСА (до 170-річчя від дня народження) 7

Зінченко-Степанян О.М.

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ ДРАМАТУРГІЇ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РОМАНСІ-БАЛАДІ
«КНЯЖНА» МИКОЛИ ЛИСЕНКА 15

Каплюк А. С.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ТРАДИЦІЇ ТВОРЧОСТІ
М. ЛЕОНТОВИЧА ТА ЇХ РЕТРОСПЕКЦІЯ В
МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ СЬОГОДЕННЯ 19

Лігус О.М.

ПІСНІ БЕЗ СЛІВ (ор. 10) МИКОЛИ ЛИСЕНКА НА
ПЕРЕТИНІ ЖАНРОВИХ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ
МУЗИЧНОГО РОМАНТИЗМУ 21

Моргунова Т.Л.

УКРАЇНСЬКИЙ КЛАСИЦИЗМ СОНАТИ ДЛЯ СКРИПКИ І
ЧЕМБАЛО МАКСИМА БЕРЕЗОВСЬКОГО 28

РОЗДІЛ ІІ. КОМПОЗИТОРСЬКА Й ВИКОНАВСЬКА ПРАКТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ МУЗИЧНОМУ

ПРОСТОРИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ 32

Берегова О. М.

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У МУЗИЦІ АЛЛИ
ЗАГАЙКЕВИЧ (до 300-річчя від дня народження
Г. Сковороди) 32

Бондаренко А.Ю.

КАРТИНИ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО УКРАЇНИ У
СИМФОНІЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА
ЯКОВЧУКА (до 70-річчя композитора) 36

Гасанов Р. Г. огли

ПСАЛМИ ГАННИ ГАВРИЛЕЦЬ ЯК КВІНТЕСЕНЦІЯ
ДУХОВНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПОШУКІВ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ 43

Гончаренко О. В., Сальнікова С. С.

ДО 100-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ПЕРШОГО ВИКОНАННЯ
«ЩЕДРИКА» М. ЛЕОНТОВИЧА У НЬЮ-ЙОРКУ 48

Горболіс Л. М.

МУЗИЧНИЙ СУПРОВІД КІНОСТРІЧКИ «ЗЕМЛЯ»
ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА ВІД ГУРТУ «ДАХАБРАХА» .. 54

Дика Н. О.	
УКРАЇНСЬКИЙ КАМЕРНИЙ ВИМІР СУЧАСНОСТІ: ТВОРЧІ КОНТАКТИ КВАРТЕТУ ІМЕНІ М. ЛЕОНТОВИЧА І МИРОСЛАВА СКОРИКА	58
Касьянова В., Касьянов В.	
ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. С. ТИМОШЕНКА (до 90-річчя від дня народження)	66
Кириченко О. А.	
МУЗИКА ЯК ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ КОЛЯДИ	73
Лігус В. О.	
МИХАЙЛО КАНЕРШТЕЙН В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ШКОЛИ: ГРАНІ ТАЛАНТУ Й ОСОБИСТОСТІ (ДО 120-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....	78
Пахомов Ю.М.	
ЮРІЙ ЩУРОВСЬКИЙ: ТВОРЧА СПАДЩИНА ДЛЯ ЮНИХ МУЗИКАНТІВ	84
Полянська Г.М.	
ПОЛТАВСЬКІ ЮВІЛЕЇ 2022 РОКУ	89
РОЗДІЛ III. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ НАУКИ ТА ПЕДАГОГІКИ	98
Гончаренко О. В.	
ЗНАЙОМТЕСЯ: ФОЛЬКЛОРНИЙ ГУРТ «СЕРПАНОК»....	98
Зав'ялова О.К.	
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА, МУЗИКОЗНАВСТВА ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ: 20 РОКІВ ЗВЕРШЕНЬ	104
Лі Сівень	
ДИРИГЕНТСЬКО–ОРКЕСТРОВЕ МИСТЕЦТВО В КОНТЕКСТІ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ	118
Руденко О. Ф., Дін Мензяо	
ВОКАЛЬНА ТВОРЧИСТЬ РЕЙНГОЛЬДА ГЛІЄРА	120
Смородський В. І., Смородська М. М.	
ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ЖАНРОВОЇ ПАРАДИГМИ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО	123
Цуранова О.О.	
МАЙСТЕР З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ (до 95-річчя від дня народження Наталії Єщенко).....	130
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	135

5. Лащенко А. З історії київської хорової школи. К. : Муз. Україна, 2007. 198 с.
6. Малозьомова О., Гусарчук Т. Покликання.: Життя і творча діяльність О. Тимошенка. К. : Муз. Україна, 2002. 136 с.
7. Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії : навч. посіб. / за ред. М. О. Тимошенка. Київ-Чернівці : Букрек, 2020. С. 577.

Кириченко О. А.

МУЗИКА ЯК ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСІ МИКОЛИ КОЛЯДИ

Вторгнення 24 лютого 2022 року російських військ на територію України викликало небувале зростання зацікавленості населення українською мовою, історією країни та її культурною спадщиною. Війна стала каталізатором багатьох культурних процесів. З попелу війни постало й мистецтво. Письменники, музиканти, режисери, оспівують у своїх роботах силу і мужність народу, його любов до рідної землі, віру в перемогу та розповідають про трагедію, яка прийшла на нашу землю.

У процесі українського національного відродження, що супроводжується пошуками у різних музичних галузях, ми відкриваємо багато цікавих постатей в культурній спадщині України. Серед них імена таких славетних композиторів як: Микола Коляда, Борис Кудрик, Павло Маценко, Нестор Нижанківський, Болеслав Яворський та багато інших. В цьому році виповнюється 115 років від Дня народження українського композитора і музично-громадського діяча – Миколи Терентійовича Коляди, для якого музика стала основою реалізації його як людини, як музиканта, як громадського діяча.

Народився М. Коляда на Полтавщині, в селі Березівці Прилуцької волості у квітні 1907 року. Родина була дуже бідною. Єдиним багатством, яким наділив бог його родину, був музичний талант. З дитинства проявились музичні здібності Миколи, успадковані від батька та діда. Хлопець був великим любителем і знавцем українських пісень, грав на скрипці, самостійно навчився грати на роялі, до якого допускав його у свій палац сільський поміщик Трихановсь-

кий. Музичний талант та здібності Миколи не залишилися непоміченими, як музиканта його запрошували на всі сільські свята. Впродовж навчання у сільській школі, хлопець відвідував клуб та грав на роялі, який після революції став належати громаді. З шести років він підбирав по слуху українські пісні, намагався імпровізувати на роялі, складати власні музичні твори.

Доля зводила Миколу з людьми, які направляли його на професійний музичний шлях. Так, шкільний учитель, помітивши музичні здібності хлопця, почав навчати його музичній грамоті і наполягав на подальшому музичному навчанні проти бажання матері, яка вважала це несерйозним заняттям, і хотіла, щоб син навчався у Полтавському технікумі. Хлопець виконав бажання матері і вступив до технікуму, але і цього разу доля допомогла обрати вірне рішення. Травма ноги не дозволила повернутися до навчання у технікум. А вже наступного року М. Коляда вступає до Харківського музично-драматичного інституту.

Світ музики для юнака був і невідомим, і надзвичайно привабливим. Микола з жагою поглинав музичні знання, цілі дні просиджував за роялем, проявляючи величезне терпіння, настирливість, бо не мав загальної музичної бази. Він надовго зупинявся біля всього нового, що відкривав у прекрасному світі музики: слухав барвисті гармонічні співзвуччя та шукав для них подальших шляхів розвитку у своїх імпровізаціях; знаходив для себе цікаві музичні образи та заглиблювався в них; твори, якими захоплювався, вчив напам'ять.

Завдяки одержаним знанням, талант Коляди розкрився на повну силу, це відмітив Семен Богатирьов – професор інституту, його вчитель. Педагог оцінив своєрідність дарування свого учня, яка виявлялася у деякій непокірливості всьому традиційному в музиці, спротиву сталим музичним формам та пошуку незвичних ладових співвідношень. Вже в перших творах композитора проявилися ці оригінальні риси його музичної обдарованості. С. Богатирьов всіляко сприяв розвитку музичного таланту свого учня, не наполягав на установлених музичних канонах. Він розумів, що молодому музиканту ніби тісно в зви-

чайних рамках. Завдяки цьому, оригінальне обдарування Коляди набуло власного вираження.

Вже в перших творах композитора можна виявити елементи своєрідності його стилю. Головне – опора на народнопісенні інтонації та поєднання фольклорного начала з елементами радянської масової культури. Також його творам притаманне використання квінтових і особливо квартових зіставлень, складних гармонічних побудовань і ритмічних комплексів. Розвиток ритмічної лінії у творах композитора часто будується на ритмічному конфлікті розділів. Мелодика творів завжди барвиста, різноманітна і при тому проста, але не примітивна. Багато уваги митець приділяв мелодичному боку творів, старанно обробляв деталі, продумував кожний мотив. У його мелодіях в стилі народних пісень відчувається вольність українських степів, яскраві барви української природи. Гармонічна тканина творів М. Коляди дивує багатством і винахідливістю та завжди підкорена мелодії та ритму. Це особливо проявляється в обробках українських народних пісень. Форма твору завжди відповідає змісту. Завдяки цьому, твори композитора звучать свіжо і відрізняються своєю самобутністю.

На початку музичної діяльності М. Коляда цікавився творчістю композиторів «Могучої кучки». В них він вчився черпати з народної пісні життєві соки для своїх творів. Пізніше захоплювався музикою імпресіоністів. У його творах було багато елементів, які виходили з імпресіоністичного звукосприйняття і звуковтілення. В 1930-ті роки митець звертається до творчості Л. Бетховена і, як глибокий і вдумливий музикант, отримує справжнє розуміння і повну насолоду від творів цього композитора. Останні роки життя М. Коляда переймається значенням реалістичності музичного образу і у всіх своїх творах йде за цим принципом. Але, що б ми не слухали – романс або невеличкий твір для фортепіано, симфонічну сюїту або струнний квартет – скрізь чутно народнопісенну основу.

Як людина композитор теж реалізується через музику. Товариськість, чуйність, енергійність, наполегливість, ідейна спрямованість і здоровий оптимізм – ці людські якості сповна проявилися в його творчості. За своє коротке життя

М. Коляда написав багато творів. Більшість з них надзвичайно енергійні, і ця енергія, безперечно, пов'язана з яскравим темпераментом і життєрадісністю та оптимізмом автора. За назвами творів зрозуміла їх ідейна спрямованість. Це монументальна симфонічна поема «Штурм», в якій дуже енергійна і має рухливий ритмічний малюнок «Партизанська пісня»; музика до театральних п'єс «Войовничі дні», «1930 рік» і «Ровесники п'ятирічки»; Дві революційні пісні для оркестру народних інструментів; «За врожай» – двоголосний хор; «Козаки-червонці» – масовий хор; сюїта на українські теми для симфонічного оркестру і сюїта, побудована з фрагментів музичної комедії «Гаврилея», яку М. Коляда писав у 1927 році; «Пам'яті товариша» - поема для скрипки і фортепіано; обробки українських народних пісень («Ой, на гору козак воду носить», «Ой, у лісі на ялині», «Ой, віддала мене мати», «Зажурився чумачина», «Ой, у мого брата») становлять справжні шедеври. Ці твори виконують тепер з великим успіхом різні виконавці, хори і солісти.

Теми боротьби за краще життя народу, за свободу були близькі М. Коляді з дитинства. Його батько свого часу віддав життя у боротьбі за цю ідею. Сам Микола був найактивнішим і найпередовішим комсомольцем, якого не лякали складні завдання організації. Тема життя жінки бентежила насамперед М. Коляду, як людину. В останній період життя ним створено обробки українських народних пісень, присвячені життю селянки. Композитор неодноразово говорив про бажання написати великий симфонічний твір, що об'єднав би декілька пісень, які оспівують жінок, де фінальною була б пісня про щасливу долю радянської жінки. Мріяв він і про створення опери, але не знаходив лібрето, яке б його зацікавило і задовольнило. Митець підходив до цього питання дуже серйозно, будучи впевненим, що саме опера буде тим видом мистецтва, який започаткує становлення радянського музичного стилю.

Композитора завжди хвилювали теми розвитку мистецтва радянської України. Він усвідомлював свою відповідальність за власну місію носія високої культури, намагався самоудосконалюватись, поглиблювати контакти з видатними діячами культури, розширювати сфери діяльності.

Двадцяти років М. Коляда виходить на арену музично-громадського життя. Спочатку стає членом музично-громадської організації «ВУТОРМ» (Всеукраїнське Товариство Револьюційних Музикантів). Серед його друзів і однодумців - В. Борисов, О. Дашевський, Ф. Богданов. Але дуже скоро він розуміє, що ця організація не відповідає ані його творчим прагненням, ані ідеологічним переконанням. Через рік, разом з своїми колегами він створив Асоціацію Пролетарських Музикантів України – «АПМУ» і цілком, до своєрідного самозречення, віддавався роботі.

М. Коляда об'єднав навколо себе найкращих молодих композиторів України, коли очолив творчий відділ «АПМУ». Робота відділу проходила завжди енергійно, з жорсткою, але принциповою критикою. Згодом рамки АПМУ стали гальмувати розвиток радянської музичної творчості, бо обмежували роботу композиторів обов'язковим жанром – написанням масової пісні. Композитор поділяв ці помилкові настанови, тому з'явилися такі масові пісні «Комсомольська», «Магістраль», «Антрацит», «Пісня кочегара» та ін. В цей період композитор напряду не звертається до народної пісні, але основа його мелодій залишається народнопісенною.

Після закриття Асоціації М. Коляда не полишає музично-громадської діяльності і входить до новоствореного Оргбюро Спілки Радянських Композиторів та повертається до роботи над обробками українських пісень, які займають велику частину його творчості. Але влітку 1935 року нещасний випадок, що трапився в горах Кавказу (які М. Коляда обожнював і кожен відпустку проводив там, відкриваючи для себе неприступні схили Кавказького хребта) обірвав його життя.

Творча спадщина М. Коляди є достатньо значною для 28-річного композитора. В переліку творів багато обробок народних пісень і хорів для різних складів, декілька творів для скрипки і фортепіано (Соната, Скерцо, Варіації, поема «Пам'яті товариша»), для оркестру народних інструментів, фортепіанний квінтет та багато масових пісень. Музика М. Коляди змістовна, бадьора, наповнена оптимізмом.

Українське музикознавство має небагато матеріалів щодо життя і творчості композитора, але з них зрозуміло,

що музична культура країни у особі М. Коляди втратила одного з своїх найталановитіших представників.

Список використаних джерел:

1. Арнаутов О. Микола Коляда: життя і творчість : корот. нарис. Київ; Харків: Мистецтво, 1936. 45 с.
2. Коляда Микола Терентійович. *Українська музична енциклопедія* Т. 2: [Е – К] Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Вид-во Інст-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. С. 507.
3. Митці України. К., 1992. С. 311 - 312;
4. Мистецтво України : Біографічний довідник. К., 1997. С. 313;
5. Тюменева Г. О. Микола Коляда: життя і творчість. Харків : Глас, 2002. 176 с., 15 фото, 42 нотн. іл, портр.

Лігус В. О.

МИХАЙЛО КАНЕРШТЕЙН В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ШКОЛИ: ГРАНІ ТАЛАНТУ Й ОСОБИСТОСТІ (до 120-річчя від дня народження)

Одним із нагальних завдань сучасного музикознавства є переосмислення мистецьких явищ радянської епохи та формування об'єктивного наукового погляду на тогочасний музичний процес. Цей, чи не найскладніший і часом найтрагічніший період нашої історії позначений тавром комуністичного режиму, репресіями, голодомором, примусовою русифікацією, ідеологічним тиском, паплюженням та нівеляцією духовних цінностей і культурної пам'яті, жорстким партійним контролем усіх форм мистецького життя. Усупереч обставинам, чимало талановитих українських музикантів радянської доби самовіддано плекали й підносили високі стандарти світового професійного мистецтва, розвивали національні традиції композиторської та виконавської шкіл. Деяким з них вдалося здобути заслужене визнання, іншим судилася скромніша доля, зважаючи на різноманітні ідеологічні перепони тоталітарної влади. Отже, актуалізується прагнення відновити історичну справедливість, належно оцінивши творчу діяльність невизнаних чи незаслужено забутих митців ХХ століття, які зробили вагомий внесок у розвиток національної музичної культури. Серед таких митців, зокрема, видатний диригент і педагог